

ครัวเงินกูเกิด: พื้นที่ทางอัตลักษณ์และภูมิปัญญา¹

อาภาภรณ์ วงศ์ลักษณ์พันธ์²

ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
w.arphaphon@gmail.com

ชินศักดิ์ ตันฑิกุล³

ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
TANDIKUL_C@su.ac.th

วีระ อินพันทัง⁴

ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
INPUNTUNG_V@su.ac.th

Received 2019-04-16; Revised 2019-06-27; Accepted 2019-07-09

บทคัดย่อ

ครัวเงินกูเกิดแสดงถึงตัวตนทางวัฒนธรรมของกลุ่มเงินลูกผสมที่น่าสนใจ มีรูปแบบและลักษณะทางกายภาพของครัวที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมเงินลูกผสม อัตลักษณ์ และภูมิปัญญา งานวิจัยนี้ใช้บ้านพักอาศัยในย่านเมืองเก่าภูเก็ตและเมืองเก่ากะทู้ จำนวน 8 หลัง ที่มีความสมบูรณ์ของรูปแบบ องค์ประกอบ และพื้นที่ครัว เป็นกรณีศึกษา โดยจำแนกลักษณะกายภาพที่มีร่วมกัน วิเคราะห์ในมิติวัฒนธรรม สังคม และความเชื่อ ภายใต้กรอบแนวคิดอัตลักษณ์ทางสังคมและภูมิปัญญาในครัวเงิน ผลการวิจัยพบว่า ครัวเงินมีรูปแบบเป็นเรือนติดพื้นแยกออกจากส่วนพักอาศัย มีลักษณะเป็นพื้นที่ปิดล้อม ตำแหน่งองค์ประกอบกำหนดอย่างชัดเจน ทั้งช่องฉิมแจ้ (air well) บ่อน้ำ เตาไฟ และหิ้งเทพเจ้าเตา พื้นที่ถูกกำหนดจากการใช้งาน 3 ประเภท คือ เพื่อใช้ประกอบและกักตุนอาหาร เพื่อสร้างพื้นที่เชิงสังคม และเป็นพื้นที่ทางความเชื่อ สอดคล้องกับแนวคิดภูมิปัญญาด้านการจัดการน้ำ ลม และไฟ อัตลักษณ์ครัวเงินถูกผลิตซ้ำผ่านรูปแบบสถาปัตยกรรมองค์ประกอบภายในครัว และพื้นที่ ซึ่งตอบสนองต่อวิถีชีวิตของกลุ่มเงินลูกผสมอย่างมีแบบแผน

คำสำคัญ: ครัวเงิน อัตลักษณ์ ภูมิปัญญา วัฒนธรรมเงินลูกผสม กูเกิด

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยในวิทยานิพนธ์ในระดับปริญญาโท สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ภาควิชาสถาปัตยกรรมบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร หัวข้อ อัตลักษณ์สถาปัตยกรรมเงินในพื้นที่ภาคใต้ฝั่งตะวันตกของประเทศไทย

² นิสิตหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

³ รองศาสตราจารย์

⁴ ศาสตราจารย์ ดร.

Phuket's Chinese Kitchen: space of identity and wisdom ⁵

Arphaphon Wonglaksanaphan ⁶

*Department of Architecture, Faculty of Architecture, Silpakorn University
w.arphaphon@gmail.com*

Chinasak Tandikul ⁷

*Department of Architecture, Faculty of Architecture, Silpakorn University
TANDIKUL_C@su.ac.th*

Vira Inpungung ⁸

*Department of Architecture, Faculty of Architecture, Silpakorn University
INPUNUNG_V@su.ac.th*

Abstract

Chinese kitchens in Phuket illustrate an interesting cultural identity of hybrid Chinese, which was the motivation behind this study examining kitchen patterns in relation to culture, identity and wisdom of the people on the site. The sample in this research was comprised of eight residences in the old towns of the Mueang and Kathu districts in Phuket Province. All of the kitchens shared similar patterns, composition and cooking spaces. When analyzed by cultural, social and belief dimensions in the frame of wisdom and identity, the Chinese kitchens, which are separated areas from the residential space, are enclosed spaces with specific characteristics including breeziness (Chim Jae) and all had a sink, stove and shelf for the fire spirit, which is related to the wisdom of air, water and fire management. The space serves three principal functions which are food preparation and storage,

---

⁵ A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for Doctor of Philosophy Program in Vernacular Architecture, Faculty of Architecture, Graduate School, Silpakorn University; on the subject of identity of the Chinese architecture in the Southern West Region of Thailand.

⁶ Doctor of Philosophy Program in Vernacular Architecture.

⁷ Associate Professor

⁸ Professor Dr.

social space and reflection of beliefs. The specific identity of the hybrid Chinese is reproduced in the form of architecture and the composition and space in the kitchens, which serves the lifestyles of the people.

Keywords: Chinese Kitchen, identity, wisdom, hybrid Chinese culture, Phuket

บทนำ

วัฒนธรรมการกินปรากฏอยู่ในทุกๆ สังคม เนื่องจากเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ซึ่งมีความเหมือนหรือแตกต่างกันออกไปตามบริบทแวดล้อมในพื้นที่นั้นๆ สำหรับในสังคมจีนวัฒนธรรมการกินถือเป็นเรื่องที่มีความสำคัญค่อนข้างมาก (Sinclair 1994, 25-80) มีการหลอมรวมเข้าเป็นหนึ่งเดียวกับชีวิตประจำวันปรากฏในทุกๆ ชั้น กลุ่มคนจีนในจังหวัดภูเก็ตมีการให้ความสำคัญกับการกินและมีอาหารเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีมื้ออาหารมากถึง 5 มื้อ คือ ช่วงเช้า ช่วงสาย ช่วงเที่ยง ช่วงบ่าย และช่วงค่ำ รูปแบบและประเภทอาหารในแต่ละมื้อมีความแตกต่างกันตามช่วงเวลาที่ยกิน จุดเริ่มต้นของวัฒนธรรมการกินของชาวจีนจึงมาจากพื้นที่ครัวของแต่ละบ้าน ซึ่งถูกออกแบบให้เหมาะสมกับการใช้งานและประเภทอาหาร โดยใช้แนวคิดภูมิปัญญาในการจัดการพื้นที่ครัวให้มีสุขอนามัยที่ดีและมีความสบายในการใช้งานพื้นที่ นอกเหนือไปจากการใช้งานพื้นที่ครัวเพื่อประกอบอาหารแล้ว ยังมีการใช้งานพื้นที่ครัวในมิติทางวัฒนธรรม สังคม และความเชื่อ ทำให้พื้นที่ครัวของชาวจีนมีความแตกต่างไปจากครัวของกลุ่มชนชาติอื่นๆ นำไปสู่การค้นหาลักษณะและภูมิปัญญาที่ปรากฏในพื้นที่ครัวของกลุ่มชาวจีนในพื้นที่จังหวัดภูเก็ต ซึ่งมีการตั้งถิ่นฐานมาอย่างยาวนาน ประกอบกับยังคงมีความเข้มข้นในการสืบทอดและดำรงวัฒนธรรม รวมถึงภูมิปัญญาพื้นถิ่นไว้อย่างน่าสนใจ แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะกายภาพบางส่วนไปตามถิ่นที่อยู่และยุคสมัย

ขอบเขตพื้นที่ในการศึกษา

ในภูเก็ตมีชุมชนชาวจีนตั้งกระจายอยู่ทั่วทั้งเกาะ โดยเฉพาะแหล่งทำกินที่เป็นพื้นที่ค้าขาย พื้นที่ท่าเหมืองแร่ดีบุก รวมถึงพื้นที่ท่าเกษตรกรรม เกิดเป็นชุมชนทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ อาคารบ้านเรือนที่เกิดขึ้นในชุมชนเหล่านั้นมีทั้งกลุ่มอาคารตึกแถวและอาคารพักอาศัยเดี่ยวแตกต่างกันออกไปตามบริบทที่ตั้งและบริบททางสังคม กลุ่มชาวจีนภูเก็ตเหล่านี้ยังคงรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณีในรูปแบบสังคมจีนเอาไว้ได้ค่อนข้างมาก (ศุภิมา นฤมล วงศ์สุภาพ 2544, 41) แต่ในขณะที่เดียวกันก็มีการรับเอาวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้ามาผสมกลมกลืน ทั้งการสร้างอาคารบ้านเรือนไปจนถึงการกำหนดการใช้งานพื้นที่ต่างๆ ในเรือน จึงทำให้วิถีชีวิตชาวจีนภูเก็ตแตกต่างออกไปจากชาวจีนในแผ่นดินแม่ ปัจจุบันยังคงปรากฏบ้านพักอาศัยทั้งบ้านพักอาศัยแบบเดี่ยวและตึกแถวที่มีอายุอยู่ในช่วงระหว่าง 50-120 ปี ในพื้นที่ชุมชนเมืองเก่าและชุมชนกะทู้ จังหวัดภูเก็ต ซึ่งเป็นกลุ่มวัฒนธรรมจีนลูกผสมเดียวกัน การศึกษามีขอบเขตเฉพาะพื้นที่ครัว โดยคัดเลือกเฉพาะครัวจีนที่มีรูปแบบและการใช้งานใกล้เคียงกับลักษณะเดิม เพื่อนำไปสู่การค้นหาลักษณะและภูมิปัญญาที่ปรากฏในพื้นที่ครัวจีนภูเก็ต

กรอบแนวคิดในการศึกษาอัตลักษณ์ของ กลุ่มชาวจีนในพื้นที่ภูเกิด

อัตลักษณ์คือลักษณะที่บ่งชี้ตัวตนและแสดงออกถึงลักษณะเฉพาะกลุ่ม เกิดขึ้นได้ทั้งนามธรรมและรูปธรรม อีกทั้งยังเปลี่ยนแปลงได้ตามเงื่อนไขของเวลาและประวัติศาสตร์ แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ ตั้งแต่สังคมขนาดใหญ่มาจนถึงสังคมขนาดเล็กอย่างชุมชนและครอบครัว โดยมีการนิยามตนกับคุณค่าทางศาสนาและความเชื่อ ชาติพันธุ์ รวมถึงสิ่งแวดล้อม ปรากฏอยู่ 2 รูปแบบ คือ อัตลักษณ์ทางสังคม และอัตลักษณ์ส่วนบุคคล ซึ่งเชื่อมต่อกันด้วยวิถีชีวิตของกลุ่มคนที่เป็นไปตามธรรมชาติ ภายใต้ชุดความคิดและสิ่งที่กำหนดโดยสังคม รวมถึงการเชื่อมโยงกันผ่านสถานการณ์เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับมิติของเวลาและสถานที่ ส่งผลให้บริบทในพื้นที่นั้น ณ ช่วงเวลาหนึ่งเป็นมากกว่าองค์ประกอบทางกายภาพ แต่เป็นการนิยามตัวตนโดยใช้สถานการณ์และตำแหน่งแห่งที่ เพื่อต่อยุ่ถึงอัตลักษณ์ของตน และส่งต่อผ่านรูปแบบของการเล่าเรื่อง ซึ่งเป็นกระบวนการผลิตซ้ำของตัวตนในชีวิตประจำวัน นำไปสู่กระบวนการแสดงอัตลักษณ์ในที่สาธารณะ (อภิญา เพ็ญฟูสกุล 2546, 91-104) แต่ละท้องถิ่นจึงมีการแสดงออกถึงตัวตนที่แตกต่างกันออกไป

กลไกในการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคม ค่านิยม สถานการณ์ รวมถึงการปรับตัวให้ตอบสนองต่อการอยู่อาศัยในสภาพแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม กระบวนการดังกล่าวนำไปสู่การสร้างระบบสัญลักษณ์ที่ใช้ร่วมกันในสังคมผ่านมิติต่างๆ รวมถึงการปลูกฝังคนในสังคมด้วยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับกฎระเบียบ ค่านิยม ความเชื่อ ฯลฯ (กุสุมา ภูใหญ่ 2562) อัตลักษณ์มีความสัมพันธ์แตกต่างกันออกไปในแต่ละท้องถิ่น ขึ้นอยู่กับสภาพสังคมและบริบทแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงได้ตามยุคสมัย แต่ยังคงมีการบ่งชี้ถึงตัวตนและรากเหง้าของกลุ่มวัฒนธรรมของตน (ณัฐพงศ์ รักษาม 2559, 63-64) กระบวนการสร้างอัตลักษณ์จึงเป็นผลผลิตภายใต้เงื่อนไขทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างภาพตัวแทน ภายใต้สิ่งที่บ่งชี้ถึงอัตลักษณ์และผลผลิตที่เกิดขึ้น อีกทั้งต้องเป็นที่ยอมรับและมีการ

แสดงออกถึงอัตลักษณ์ในรูปแบบเดียวกัน ครอบคลุมไปถึงกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม (ศักราช ฟ้าขาว 2553, 15) ทำให้เกิดการรับรู้และการยอมรับที่นำไปสู่กระบวนการผลิตซ้ำของความหมายผ่านองค์ประกอบต่างๆ รวมถึงการนำมาใช้ในลักษณะภูมิปัญญาที่คิดค้นเพื่อแก้ไขปัญหาจากการใช้งานและมีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นจนกลายมาเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

อัตลักษณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนเชื่อมโยงกับความเป็นท้องถิ่น ด้วยปัจจัย 3 ประการ คือ วิถีชีวิต ระบบสังคมและเครือญาติ รวมถึงความเชื่อและพิธีกรรมที่สัมพันธ์กับคติทางศาสนา ปัจจัยดังกล่าวต้องสอดคล้องกับกลุ่มวัฒนธรรมสภาพแวดล้อม และการพึ่งพิงธรรมชาติ (ณัฐพงศ์ รักษาม 2559, 64-66) การแสดงออกทางอัตลักษณ์จำแนกออกเป็นลักษณะที่จับต้องไม่ได้ เช่น ความเชื่อ พิธีกรรม เป็นต้น และลักษณะที่จับต้องได้ เช่น งานสถาปัตยกรรม รูปเคารพและองค์ประกอบต่างๆ เป็นต้น (อินทรา พงษ์ นาคและศุภกรณ์ ดิษฐพันธ์ 2558, 511-253) อัตลักษณ์ทั้งสองรูปแบบถูกยึดโยงเข้าไว้ด้วยกัน จนบางครั้งไม่สามารถจำแนกออกจากกันได้อย่างชัดเจน ในชุมชนเก่าแก่มักปรากฏอัตลักษณ์อยู่ 3 รูปแบบ คือ อัตลักษณ์วิถีชีวิต อัตลักษณ์ประเพณี และอัตลักษณ์สถาปัตยกรรม (นิลมล ชมหวาน 2557, 125-144) ซึ่งงานสถาปัตยกรรมเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ช่วยให้เห็นความสัมพันธ์ของอัตลักษณ์ที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมได้เป็นอย่างดี

วิธีการดำเนินการศึกษา

ในกระบวนการศึกษามีการทบทวนทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาวจีนลูกผสม ในมิติทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ โดยมีการลงพื้นที่เพื่อสำรวจชุมชนจีนเก่าแก่ในจังหวัดภูเกิดจำนวน 2 แห่ง ได้แก่ ย่านเมืองเก่าภูเกิด และย่านเมืองเก่ากะทู้ โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกกรณีศึกษา คือ เป็นบ้านพักอาศัยที่มีอายุมากกว่า 50 ปี มีความสมบูรณ์ของครัวทั้งรูปแบบเรือนครัว องค์ประกอบภายในครัว และพื้นที่ ซึ่งยังคงมีการใช้งานจนถึงปัจจุบัน ร่วมกับการสำรวจ รั้ววัดอาคาร และสัมภาษณ์เจ้าของเรือน

ทั้งนี้การเก็บข้อมูลเกิดได้รับความยินยอมจากเจ้าของบ้าน จึงมีบ้านกรณีศึกษาจำนวน 8 หลัง เป็นอาคารประเภท บ้านเดี่ยวในย่านเมืองเก่าภูเก็ตจำนวน 1 หลัง เป็นอาคาร ประเภทตึกแถวจำนวน 4 หลัง และย่านเมืองเก่ากะทู้ เป็นอาคารประเภทบ้านเดี่ยวจำนวน 3 หลัง แล้วจำแนก กรณีศึกษาและกำหนดรหัสตามประเภทอาคาร คือ บ้าน เดี่ยว ใช้รหัส H และบ้านตึกแถว ใช้รหัส SH ตามด้วยรหัส ของที่ตั้งบ้าน คือ ย่านเมืองเก่าภูเก็ต ใช้รหัส M และย่าน เมืองเก่ากะทู้ จังหวัดภูเก็ต ใช้รหัส K แล้วตามด้วย หมายเลขลำดับบ้านที่เก็บข้อมูล เช่น รหัส H-M 1 คือ บ้านเดี่ยวในย่านเมืองเก่าภูเก็ตหลังที่ 1 เป็นต้น

ในการศึกษาได้นำกรอบแนวคิดประเด็นอัตลักษณ์ทาง สังคมมาใช้จัดจำแนกรูปแบบและลักษณะกายภาพของ คริวจีนภูเก็ต ทั้ง 8 หลัง โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ (1) รูปแบบอาคาร ที่แสดงประเภทอาคาร ตำแหน่ง และ รูปทรงของคริวจีน (2) องค์ประกอบในคริวที่สะท้อน ให้เห็นถึงวัฒนธรรมและภูมิปัญญา และ (3) พื้นที่ในคริว ที่สัมพันธ์กับความเป็นท้องถิ่นของกลุ่มชาวจีนลูกผสม เพื่อหาลักษณะที่มีร่วมกันของบ้านเดี่ยวและตึกแถวของ กลุ่มวัฒนธรรมจีนลูกผสม แล้ววิเคราะห์ในมิติทาง วัฒนธรรม สังคม และความเชื่อ นำไปสู่การสังเคราะห์ เพื่อหาอัตลักษณ์และภูมิปัญญาในคริวจีนภูเก็ต โดยมี คำถามงานวิจัยว่า ความสัมพันธ์ที่เกิดในพื้นที่คริวจีน สะท้อนวัฒนธรรมจีนลูกผสม อัตลักษณ์ และภูมิปัญญา ผ่านรูปแบบและลักษณะทางกายภาพในงานสถาปัตยกรรมอย่างไร

พื้นที่ครัวของชาวจีน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (ราชบัณฑิตยสถาน 2556) ให้นิยามคำว่า คริว ว่าเป็น “โรงเรือนหรือห้องสำหรับทำกับข้าวของกิน รวมทั้งใช้ เรียกผู้ที่อยู่กินร่วมครัวกัน” ส่วนในพจนานุกรมฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (เปลื้อง ณ นคร ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงครัวว่าเป็น “พื้นที่หุงต้มอาหาร” จากความหมาย ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการใช้งานพื้นที่ครัวได้อย่าง เต็มชัด อีกทั้งยังบ่งชี้ถึงความเป็นครอบครัวอีกด้วย ซึ่งใน แต่ละสังคมย่อมมีครัวที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลาย ประการ ทั้งรูปแบบสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิต เศรษฐกิจ จำนวนสมาชิกภายในบ้าน ลักษณะสภาพแวดล้อม รวมถึง พฤติกรรมในการใช้งานในพื้นที่ครัว แต่ภายใต้กลุ่มสังคม และวัฒนธรรมเดียวกันมักปรากฏลักษณะร่วมบางประการ ที่บ่งชี้ถึงความเป็นตัวตนที่ได้รับการสืบทอดมาจาก บรรพบุรุษ (อภิญา เพ็ญฟูสกุล 2546, 69-93) ส่งผล ให้แต่ละท้องถิ่นเกิดครัวที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงขึ้น

รูปแบบและความสัมพันธ์ของพื้นที่ครัวจีน

สังคมของชาวจีนให้ความสำคัญกับเพศชายเป็นอย่างมาก จึงส่งผลให้ผู้ชายมีบทบาทในสังคมภายนอก (public world) ส่วนสตรีเพศในอดีตมักเก็บตัวมีบทบาทในการ ดูแลและจัดหาอาหารในบ้าน (domestic world) ให้แก่ สมาชิกในครอบครัว (Vaughan 1974, 48-78) อีกทั้ง สังคมจีนมักอยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่ จึงต้องมีพื้นที่ รองรับสมาชิกจำนวนมาก หนึ่งในพื้นที่นั้น คือ ครัว ที่ใช้ สำหรับประกอบอาหารและรับประทานอาหารของเหล่า สมาชิก สะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบทางสังคมและวัฒนธรรม ได้อย่างดีเยี่ยม ครัวจึงเปรียบดั่งหัวใจของบ้าน (Knapp 1989, 28-67) ที่ช่วยให้ทุกคนมีกำลังในการขับเคลื่อน ชีวิตและมีสุขภาพที่ดี อันเนื่องมาจากอาหาร รูปแบบ สถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ครัวเป็นสิ่งสะท้อนถึง พฤติกรรมการใช้งานได้เป็นอย่างดี เช่น ลักษณะสำคัญของวิธีการรับประทานอาหาร พื้นที่รับประทานอาหาร และวิธีปรุงอาหาร สิ่งเหล่านี้เป็นตัวกำหนดรูปร่างของ

ตัวอาคาร ให้ตอบรับต่อการใช้งานในแต่ละวัฒนธรรม (Repoport 1969, 60-69)

เนื่องจากในอดีต ชาวจีนสร้างที่อยู่อาศัยในลักษณะติดดิน จึงส่งผลให้มีการประดิษฐ์เครื่องเรือนมาใช้เพื่อความ สะดวกและสุขอนามัยในการอยู่อาศัย ถึงแม้ภายหลังมีการ พัฒนาที่อยู่อาศัยและมีการใช้วัสดุกรุบริเวณพื้นเรือน แต่ในสังคมจีนยังคงนิยมใช้เครื่องเรือน (Lo 1999, 34-56) เนื่องจากความคุ้นเคยในการใช้งาน จึงปรากฏการใช้ เครื่องเรือนอยู่ในแต่ละพื้นที่ภายในบ้าน ซึ่งเป็นเครื่องเรือน ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งเครื่องเรือนที่มีความเฉพาะ เจาะจงสำหรับครัวเรือน จำพวกเตาไฟสำหรับประกอบ อาหารและอุปกรณ์ทำครัว นอกจากการใช้พื้นที่เพื่อ ตอบสนองต่อการใช้งานในชีวิตประจำวัน ภายในพื้นที่ครัว ของชาวจีนมักปรากฏลักษณะการบูชาเทพเจ้าเตาไฟ ซึ่ง เชื่อว่าจะนำความโชคดีมาให้แก่ครอบครัว รูปแบบที่พบ มักทำเป็นหิ้งบูชาเหนือบริเวณเตาไฟ โดยมีชื่อเทพเจ้า เตาไฟเขียนไว้ที่หิ้ง บางแห่งใช้ภาพพิมพ์ และบางแห่ง ปรากฏภาพพิมพ์ของเทพผู้ช่วยคู่กับเทพผู้หญิง (Knapp 2000, 21-70) ตามความเชื่อในแต่ละท้องถิ่นของจีน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงรูปแบบความเชื่อและวัฒนธรรม ที่ตกทอดมาได้อย่างชัดเจน ตามความเหมาะสมในการ ใช้งานและคติความเชื่อของเจ้าของบ้าน

ในบ้านหลังหนึ่งย่อมประกอบด้วยพื้นที่เพื่อใช้ตอบสนอง ความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีวิต รวมทั้งพื้นที่พิเศษ อันเป็นผลมาจากวัฒนธรรมหรือความต้องการของผู้อยู่ จึง ปรับเปลี่ยนบางพื้นที่ในบ้านให้เป็นมากกว่าที่อยู่อาศัย โดย ใช้สำหรับไปมาหาสู่ทางสังคมในบางช่วงเวลา (Repoport 1969, 68-69) เพื่อการพบปะ พุดคุย หรือทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน โดยอาจมีการเชื่อมต่อกับพื้นที่อื่นๆ ซึ่งลักษณะ ดังกล่าวปรากฏอยู่ในทุกสังคม รวมทั้งการปรับเปลี่ยนพื้นที่ และวัสดุให้มีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและ ธรรมชาติของที่ตั้ง (Edwards et al. 2006, 192-207) ก่อเกิดการรับรู้ที่แปรเปลี่ยนเป็นวัฒนธรรมในสังคม มีการ สร้างพื้นที่เพื่อตอบสนองต่อการใช้งานที่สัมพันธ์กับ วัฒนธรรม สภาพแวดล้อม และสถาปัตยกรรม

วัฒนธรรมในครัวกับความเชื่อมโยงของ ชาวจีนภูเก็ต

ภูเก็ตตั้งอยู่ในเส้นทางการค้าทางทะเลระหว่างคาบสมุท รอินเดียกับทะเลจีนใต้ ซึ่งเป็นเมืองท่าที่ใช้แลกเปลี่ยน สินค้าที่สำคัญของชาวต่างชาติ โดยเฉพาะแร่ดีบุก เนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยแร่ดีบุก พบเจอได้ทั้งบนบกและในทะเล ซึ่งสินแร่ชนิดนี้มีมูลค่า เป็นอย่างมากในช่วงที่มีการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรป และภูเก็ตยังเป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรทางธรรมชาติอุดม สมบูรณ์ ชาวจีนจึงหลั่งไหลเข้ามาลงทุนและตั้งถิ่นฐานใน ช่วงเวลาที่ประเทศจีนประสบปัญหาต่างๆ ทั้งภัยพิบัติ การเมือง และสงคราม ตรงกับช่วงสมัยรัชกาลที่ 3 ถึง รัชกาลที่ 6 ของไทย (เล บาส 2552, 28-41) ส่วนมาก กลุ่มคนจีนที่อพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาในภูเก็ตเป็นชาวจีน ฮกเกี้ยน กลุ่มคนเหล่านี้มีทั้งพ่อค้า นายทุน และกลุ่ม แรงงานในเมืองแร่ดีบุก การตั้งถิ่นฐานของชาวจีนภูเก็ต ปรากฏหลักฐานชัดเจน ทั้งการปลูกสร้างอาคารอย่าง ถาวรและการแต่งงานกับคนพื้นเมืองจนเกิดชาวจีน ลูกผสมที่เรียกว่า บาบ๋า ในพื้นที่ภาคใต้ฝั่งตะวันตกของ ไทย (สุดารา สุจฉายา, 2543) เกิดเป็นวัฒนธรรมผสม ผสานระหว่างกลุ่มชาวจีน กลุ่มชาวจีนลูกผสม และคน พื้นเมือง อันปรากฏเป็นวัฒนธรรมผสมรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะวัฒนธรรมการกิน ซึ่งมีความแตกต่างไปจากอาหาร จีนแบบดั้งเดิม

การชิมชั้ววัฒนธรรมสองรูปแบบของกลุ่มชาวจีนลูกผสม ในจังหวัดภูเก็ตและในพื้นที่แถบมลายู ทำให้เกิดความ ชับซ้อนและหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งส่งผลต่อการ กำหนดพื้นที่และการใช้งานภายในครัว โดยมากเหล่าสตรี ชาวจีนลูกผสมมักใช้เวลาในการฝึกทำอาหารในครัว โดย ได้รับการถ่ายทอดความรู้จากผู้ใหญ่ในบ้าน ซึ่งลักษณะ ดังกล่าวปรากฏในทุกชนชั้นของกลุ่มชาวจีน (พรพรรณ ทองตัน 2558, 181-210) รวมถึงลำดับชั้นอาวุโสและ ความสำคัญในครอบครัว ส่งผลต่อการปฏิบัติตัวทางสังคม ในห้องครัวที่ต้องมีความเคารพต่อผู้ใหญ่ ลักษณะครัวที่ เกิดขึ้นจึงต้องผนวกเอาแนวความคิดและทักษะแบบจีน

มาผสมผสานกับความเป็นท้องถิ่น เกิดเป็นรูปแบบที่เหมาะสมกับการตั้งถิ่นฐานและอยู่อาศัยในพื้นที่ใหม่ ที่แสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาวจีนภูเก็ตผ่านพื้นที่ทางสถาปัตยกรรมได้อย่างน่าสนใจ

รูปแบบและลักษณะกายภาพของครัวจีนภูเก็ต

รูปแบบอาคาร : ประเภทอาคาร ตำแหน่ง และลักษณะรูปทรงครัวจีนภูเก็ต

จากกรณีศึกษา อาคารบ้านเรือนของชาวจีนในจังหวัดภูเก็ตมี 2 ประเภท คือ อาคารประเภทบ้านเดี่ยว และอาคารประเภทตึกแถว มักหันหน้าบ้านออกด้านถนน เพื่อความสะดวกในการคมนาคมและเข้าถึง ในชุมชนเมืองเก่าภูเก็ตที่มีการวางผังเมืองและสร้างแนวแกนของถนนอย่างชัดเจน จึงมีการวางทิศทางของอาคารบ้านเรือนและพื้นที่ครัวชานเป็นไปตามแนวแกนของถนนอย่างเป็นระเบียบ ขณะที่ชุมชนจีนในเมืองเก่ากะทู้มีลักษณะการวางแนวถนนไปตามเส้นทางดั้งเดิมที่เกิดจากลักษณะภูมิศาสตร์ในพื้นที่ อาคารบ้านเรือนจึงมีทิศทางการวางอาคารที่ไม่แน่นอน เป็นที่น่าสังเกตว่าการเลือกตำแหน่งในการสร้างบ้านและเรือนครัวของชาวจีนในภูเก็ต เกิดในทิศทางตามแนวแกนถนน มากกว่าทิศทางแดดลมธรรมชาติ

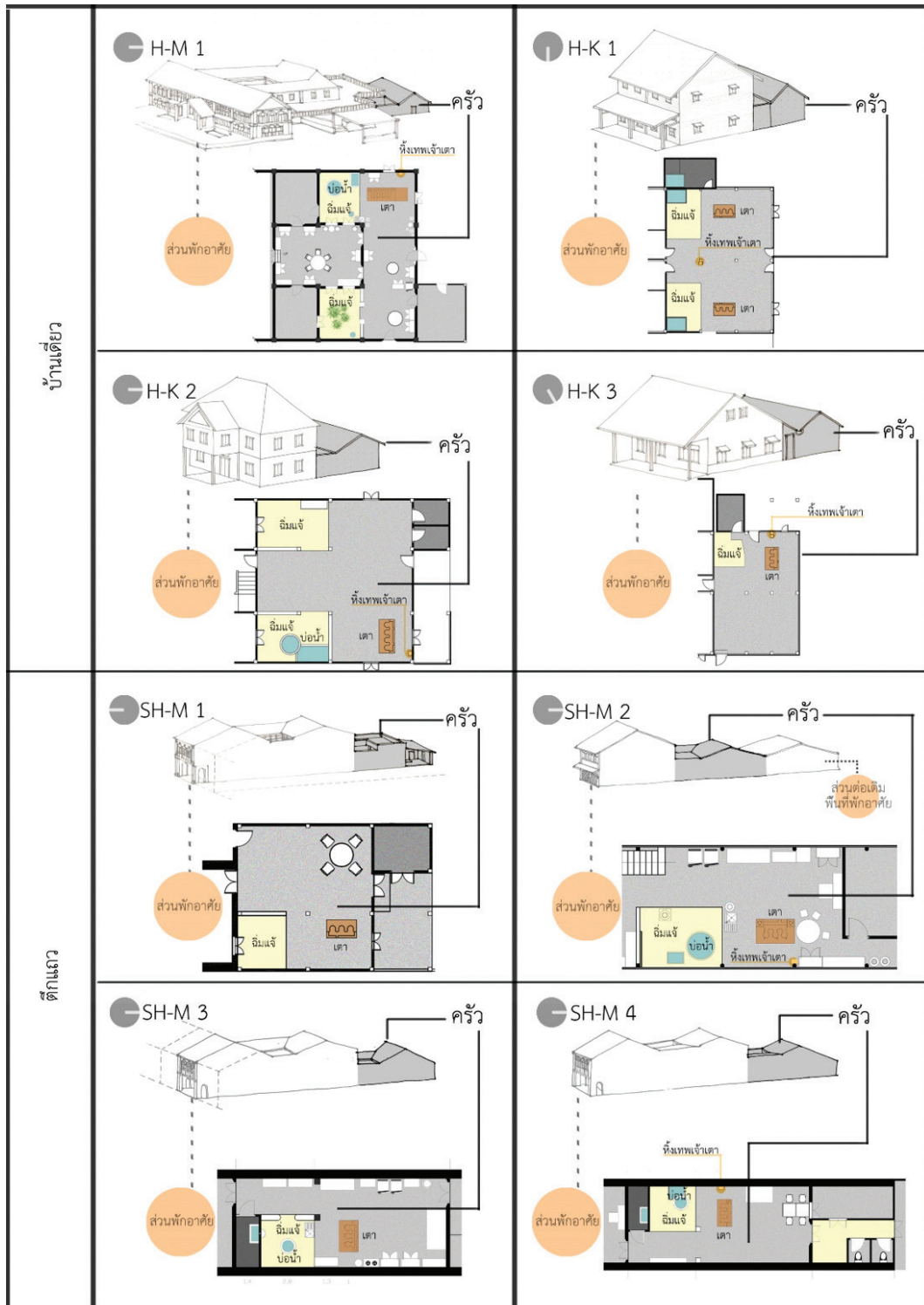
ครัวจีนที่พบในจังหวัดภูเก็ตมีลักษณะเป็นอาคารชั้นเดียว สร้างติดพื้นดิน มักตั้งอยู่ในตำแหน่งถัดไปจากส่วนอาคารพักอาศัย ซึ่งแยกส่วนออกจากกันอย่างชัดเจน ลักษณะครัวดังกล่าวพบได้ทั้งในบ้านเดี่ยวและตึกแถว โดยมากครัวมีลักษณะเป็นอาคารปิดล้อมโดยใช้ระนาบส่วนผนังกันแบ่งจากพื้นที่ภายนอก มีการเจาะช่องเปิดส่วนประตูและหน้าต่างแต่ไม่มากนัก และมีการใช้ลูกกรงติดเพิ่มในส่วนหน้าต่างเพื่อความแน่นหนาและปลอดภัย พื้นที่ครัวเชื่อมต่อกับอาคารส่วนพักอาศัยและส่วนภายนอกโดยใช้ส่วนทางเดินภายในอาคาร ความกว้างของเรือนครัวมีขนาดเท่ากับความกว้างของบ้านพักอาศัย ส่วนความยาวขึ้นอยู่กับเจ้าของเรือน แต่อยู่ในระยะที่หลังคา 1 จั่ว

สามารถครอบคลุมพื้นที่ใช้งานได้ จากกรณีศึกษาแสดงให้เห็นว่าเรือนครัวนิยมใช้หลังคาจั่วหันด้านสกัดตั้งขนานกับตัวอาคารพักอาศัย (ภาพที่ 1) มากกว่าการใช้หลังคารูปทรงอื่นๆ ในบริเวณจุดเชื่อมต่อกับอาคารส่วนพักอาศัยกับครัวมีการเว้นช่องฉิมแจ้ (air well) ที่เว้นส่วนหลังคาไว้เป็นช่องโล่ง สำหรับให้แดด ลม และฝน เข้าถึงพื้นที่ภายในบ้านได้ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของบ้านเรือนชาวจีนในพื้นที่แถบนี้

องค์ประกอบและตำแหน่งขององค์ประกอบภายในครัว

ในบ้านเดี่ยวและตึกแถวทุกหลัง มีการสร้างช่องฉิมแจ้ไว้ภายใน มีสัดส่วนขึ้นอยู่กับขนาดของบ้าน โดยในตึกแถวและบ้านเดี่ยวขนาดเล็กมักเว้นช่องฉิมแจ้ 1 ช่อง แต่ในบ้านที่มีขนาดใหญ่อาจมีการเว้นช่องแสงตรงบริเวณครัวถึง 2 ช่อง ตามความกว้างของบ้าน ช่องฉิมแจ้อยู่ในตำแหน่งชิดกับผนังบริเวณเชื่อมต่อกับส่วนพักอาศัย ทำให้แสงแดดส่องเข้ามายังภายในอาคาร ช่วยให้เกิดสุขอนามัยที่ดีและมีความปลอดภัยในการใช้งานในช่วงเวลากลางวัน อีกทั้งยังเกิดการหมุนเวียนของลมภายในครัว ทำให้มีการระบายอากาศที่ดี ทั้งช่วงเวลากลางคืนและขณะทำครัว บริเวณนี้มีการลดระดับพื้นลงเล็กน้อยและเชื่อมต่อกับทางระบายน้ำออกสู่นอกอาคาร ในครัวบางหลังพบการก่อผนังสูงจากพื้นประมาณ 60-80 เซนติเมตรที่บริเวณรอยต่อระหว่างพื้นฉิมแจ้และพื้นครัว เรียกว่าเฉียว หลักการในการเว้นช่องฉิมแจ้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องความกลมกลืนกับธรรมชาติตามแบบอย่างจีนที่มีการคลี่คลายลักษณะนามธรรมให้เกิดเป็นรูปธรรม คล้ายกับลานภายในบ้าน (courtyard house) ของจีน ส่งผลให้เกิดการนำเอาธรรมชาติ คือ น้ำ ลม และไฟ (แสงแดด) เข้าสู่ภายในอาคาร

สิ่งที่ขาดไม่ได้ในการประกอบอาหารคือ น้ำ พบว่าพื้นที่บริเวณช่องฉิมแจ้ทั้งในบ้านเดี่ยวและบ้านตึกแถวมีการขุดบ่อบาดาลสำหรับใช้อุปโภคและบริโภคภายในครัวเรือนโดยมากภายในครัวมีบ่อน้ำเพียงแค่ 1 บ่อ บางหลัง

ภาพที่ 1 รูปแบบอาคารและการจัดวางองค์ประกอบภายในครัวเรือนเกิด
ที่มา : อภรณ์ วงศ์ลักษณ์พันธ์ (2562)

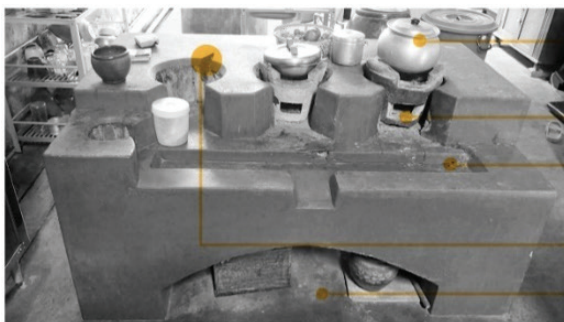

มีลักษณะสำหรับเก็บน้ำเพิ่มเติม บ่อน้ำที่พบมีลักษณะ ส่วนบนเป็นอิฐก่อสูงชันจากระดับพื้น ส่วนที่ลึกลงไปใน ดินมีทั้งโครงสร้างที่เป็นบ่อดิน บ่อก่ออิฐ และบ่อคอนกรีต ในอดีตมีการใช้ร่วมกับอุปกรณ์กวนไม้และรอกสำหรับ ตักน้ำ ชาวจีนมีความเชื่อว่าต้องคอยดูแลบ่อน้ำให้ใส สะอาด และห้ามปิดหรือทำลายบ่อน้ำ เพราะจะทำให้ขาด ความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งน่าจะเป็นกุศโลบายให้หวงแหน แหล่งน้ำภายในบ้าน สำหรับบ้านที่ไม่มีบ่อน้ำในครัวก็ มักมีลักษณะสำหรับรองรับและเก็บกักน้ำฝน สำหรับ ใช้อุปโภคและบริโภคภายในบ้านที่บริเวณช่องฉิมแจ้ เช่นเดียวกัน

เตาไฟของบ้านทุกหลังเป็นเตาที่ก่อด้วยอิฐขนาดใหญ่ บน เตาไฟมีการแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับบนใช้สำหรับ วางภาชนะและอุปกรณ์งานครัวที่จะใช้ปรุงอาหาร โดย เจาะเป็นช่องมีลักษณะเป็นหลุมทรงกระบอกลึกลงไป ในเตา หลุมดังกล่าวมีตั้งแต่ 2-5 หลุม ขึ้นอยู่กับจำนวน สมาชิกในครัวเรือน บางหลังมีการก่อหลุมเตาขนาดเล็ก เพิ่มบริเวณส่วนด้านข้างของเตาหลักอาจมีเพียงด้านเดียว หรือทั้ง 2 ด้าน เพื่อใช้สำหรับตั้งกาต้มน้ำร้อน บริเวณหลุม เตาบางแห่งมีการเจาะร่องขนาดเล็กไว้ด้านบนหรือมีการ เจาะช่องไว้ที่บริเวณหลังเตาไฟเชื่อมกับหลุมเตาเพื่อใช้ สำหรับให้อากาศเข้าไปทำปฏิกิริยากับเชื้อเพลิงไม่ให้ ไฟดับขณะปรุงอาหาร ส่วนระดับล่างของเตาเชื่อมต่อกับ หลุมเตาไฟ มีการเว้นช่องสำหรับใส่เชื้อเพลิงจำพวกไม้ฟืน หรือถ่านในการประกอบอาหาร ด้านหน้าของเตามักทำ

ร่องเป็นรางยาวตลอดเตาสำหรับใช้ทำความสะอาดเตาไฟ และใช้เฝ้าหลังทำอาหาร ได้เตาไฟมีการเว้นพื้นที่เป็นช่อง ไว้สำหรับเก็บไม้ฟืนหรือถ่าน (ภาพที่ 2) ตำแหน่งของ เตาไฟโดยมากตั้งอยู่บริเวณใกล้กับช่องฉิมแจ้ และบ่อน้ำ (ภาพที่ 3) เพื่อให้เกิดการระบายอากาศที่ดีขณะจุดฟืนไฟ อีกทั้งเพื่อความสะดวกในการซักล้าง และยังเป็น การ ป้องกันอัคคีภัยที่อาจเกิดได้จากการจุดฟืนไฟได้ใน ระดับหนึ่ง จากลักษณะการสร้างและกำหนดตำแหน่งเตา แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาในการใช้ไฟของชาวจีนได้เป็น อย่างดี นอกจากนี้ในการสร้างหรือทำลายเตาไฟ ต้องมีการ ทำพิธีกรรมตามแบบอย่างจีน ซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อ ในการบูชาเทพเจ้าเตา

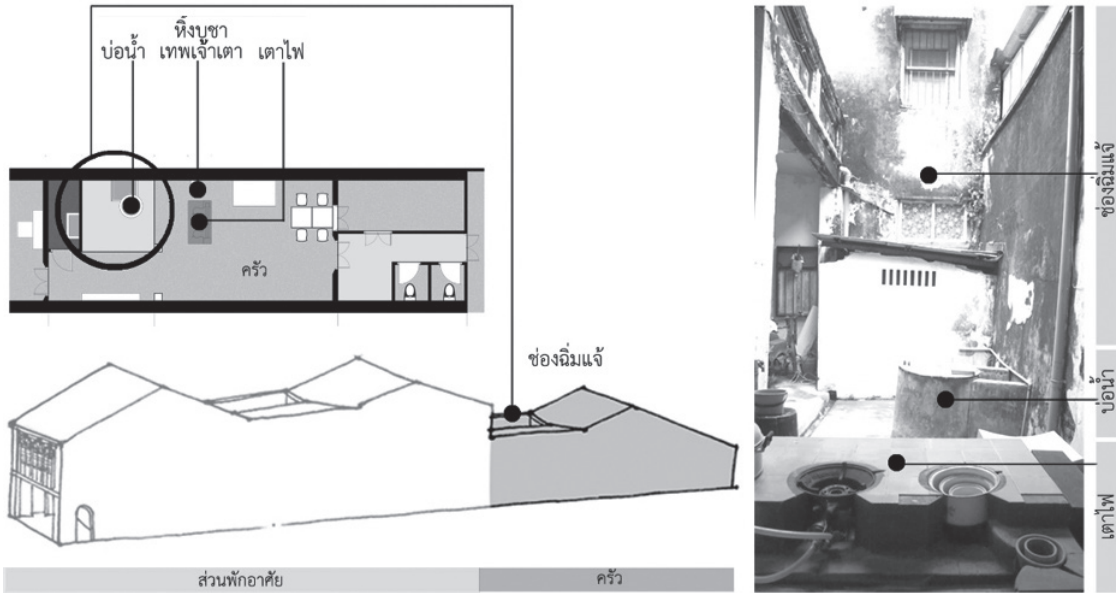
การตั้งหิ้งบูชาเทพเจ้าเตาไฟ ต้องสูงราวระดับศีรษะ มัก ติดตั้งไว้บริเวณผนังหรือเสา ใกล้กับตำแหน่งของเตาไฟ ตัวหิ้งบูชามักเป็นสีแดงขนาดไม่ใหญ่มากนัก บนหิ้งหรือ บริเวณเหนือหิ้งมีตัวอักษรจีนเขียนชื่อเทพเจ้าเตาไฟ กำกပ်ไว้ ปูพื้นหิ้งบูชาด้วยกระดาษทองซึ่งเป็นสัญลักษณ์ ที่สื่อถึงเทพเจ้า มีพื้นที่สำหรับปักธูป เทียน ตั้งน้ำชา ผลไม้ และขนม การติดตั้งหิ้งบูชาต้องมีพิธีกรรมตามแบบอย่าง จีน ลักษณะการตั้งหิ้งบูชาดังกล่าวคล้ายกับชุดความเชื่อ ที่พบในครัวในเมืองจีนและชุมชนจีนอื่นๆ แม้คนจีน เหล่านั้นจะย้ายไปตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ใหม่ ก็ยังคงปรากฏ ลักษณะความเชื่อดังกล่าวให้เห็น แสดงถึงชุดความเชื่อ แบบจีนที่ยังคงตกทอดผ่านรูปแบบพิธีกรรมมาจนถึง ทุกวันนี้

- ตำแหน่งวางหม้อ
- หลุมใส่ฟืน/ถ่าน
- รางทำความสะอาด
- ช่องระบายอากาศขณะจุดเตา
- ช่องเก็บฟืน/ถ่าน

ภาพที่ 2 ลักษณะเตาไฟแบบจีน ในบ้านของกลุ่มชาวจีนลูกผสม ที่มา: อาภาภรณ์ วงศ์ลักษณะพันธ์ (2561)

ภาพที่ 3 ตำแหน่งการจัดวางองค์ประกอบภายในครัวบริเวณช่องฉิมแจ้ บ่อน้ำ หิ้งบูชาเทพเจ้าเตา และเตาไฟ (จากกรณีศึกษา รหัส SH-M 4)

ที่มา: อภาภรณ์ วงศ์ลักษณ์พันธ์ (2562)

พื้นที่ในครัว

ในแต่ละท้องถิ่นย่อมมีการจัดการพื้นที่ครัวที่แตกต่างกันออกไป การศึกษาพื้นที่ครัวของชาวจีนในจังหวัดภูเก็ต พบว่ามีการใช้พื้นที่ในครัวอยู่ 3 ลักษณะ คือ พื้นที่เพื่อประกอบอาหารและกักตุนอาหาร พื้นที่โนมิติเชิงสังคม และพื้นที่เชิงความเชื่อ ซึ่งการใช้ครัวในลักษณะต่างๆ มีความเชื่อมโยงและเกี่ยวเนื่องกันของรูปแบบในการเลือกใช้ลักษณะกายภาพ ได้แก่ การสร้างเตาไฟแบบจีน การเว้นช่องฉิมแจ้ และการสร้างบ่อน้ำไว้ในบ้าน การสร้างผนังปิดล้อมพื้นที่ครัวเพื่อปิดกั้นคนจากภายนอกแต่เลือกสร้างช่องเปิดในระนาบหลังคา รวมถึงการตั้งหิ้งบูชาเทพเจ้าเตาไฟ เพื่อสื่อสารและแสดงออกถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นในลักษณะอัตลักษณ์ร่วมของชาวจีนในภูเก็ต

หัวใจของการใช้พื้นที่ครัวสำหรับประกอบอาหาร มีส่วนสำคัญคือ เตาไฟ พบในบ้านทุกหลังที่ทำการศึกษา ในอดีตครัวจีนใช้พื้นที่ประกอบอาหาร เตาก็มีความแข็งแรงคงทน

ต่อพื้นและไฟที่ใช้ในการปรุงอาหาร อีกทั้งต้องรองรับน้ำหนักอุปกรณ์เครื่องครัวซึ่งมีขนาดใหญ่และน้ำหนักมาก เตาแบบจีนจึงมีลักษณะเป็นแบบก่ออิฐสูงชันจากพื้น โดยมักอ้างอิงความสูงของเตาจากความสูงของเหล่าแม่บ้านผู้เป็นเจ้าของบ้าน เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะท่าทาง ความถนัดในการปรุงอาหาร (ภาพที่ 4) และยังบ่งชี้ถึงการถ่ายทอดภูมิปัญญาเรื่องสุขอนามัยที่ดีในการประกอบอาหาร เนื่องจากในอดีตบ้านของชาวจีนมีลักษณะเป็นเรือนติดดิน พื้นภายในบ้านเป็นพื้นดินอัดแข็ง หากประกอบอาหารบนพื้นดินอาจส่งผลต่อสุขอนามัยของผู้อยู่อาศัยและผู้รับประทานอาหารได้ แม้ภายหลังอาจปูพื้นผิวพื้นที่ครัวด้วยวัสดุอื่น แต่ยังคงปรากฏการสร้างเตาไฟที่ก่อขึ้นสูงจากพื้นดินเช่นเดิม นอกจากนี้ส่วนพื้นที่เตายังมีพื้นที่สำหรับใช้กักตุนอาหารแห้งและเก็บอุปกรณ์เครื่องครัวต่างๆ สำหรับทำอาหารและขนม ภาชนะสำหรับเก็บข้าวสาร อาหารแห้ง เครื่องปรุงทั้งไทยและจีน รวมถึงน้ำดื่ม จัดเรียงไว้เป็นหมวดหมู่สำหรับใช้เก็บอาหารให้ อยู่ได้นานและปลอดภัย อาหารเหล่านี้ต้องมีอยู่ติดครัว อยู่เสมอเพื่อแสดงถึงความมั่นคงทางอาหารสำหรับสมาชิกในบ้าน

ภาพที่ 4 อิริยาบถขณะใช้เตาไฟของเจ้าของเรือน
ที่มา: อาคารกรณ วังศ์ลักษณ์พันธ์ (2561)

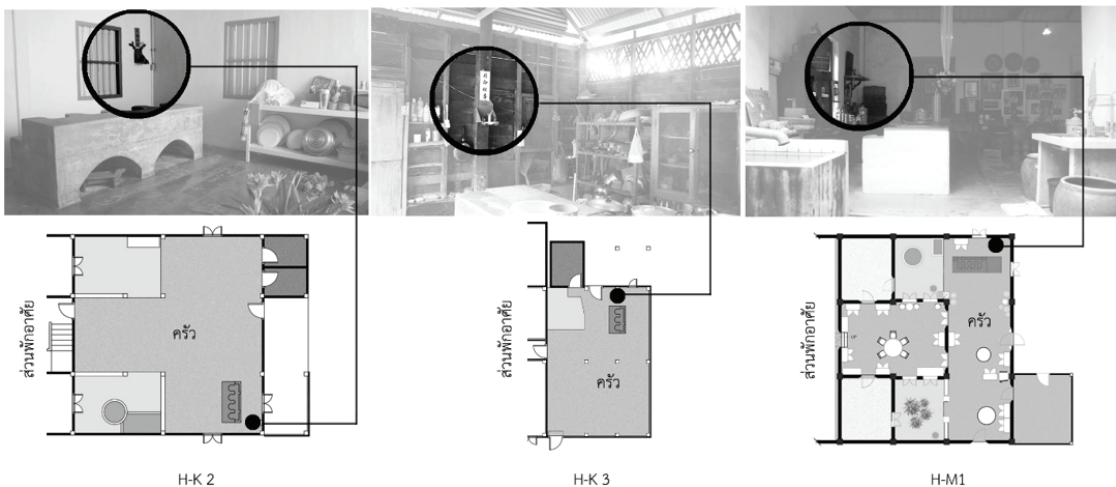

ภาพที่ 5 การใช้ครัวเพื่อเป็นที่พบปะทางสังคม
ที่มา: อาคารกรณ วังศ์ลักษณ์พันธ์ (2561)

พื้นที่ครัวโดยมากมีข้อบ่งชี้ถึงการครอบครองพื้นที่โดยผู้หญิง แสดงให้เห็นถึงการใช้พื้นที่ครัวในมิติเชิงสังคม เนื่องจากในกลุ่มวัฒนธรรมจีน ผู้ชายมีหน้าที่ทำงานหาเลี้ยงครอบครัว จึงมักอยู่ภายนอกบ้านในช่วงเวลาทำงาน ส่วนผู้หญิงมีหน้าที่ดูแลบ้าน เลี้ยงดูบุตร และหุงหาอาหาร พื้นที่ครัวส่วนใหญ่จึงถูกใช้งานโดยผู้หญิงเกือบตลอดทั้งวัน โดยมากครัวของชาวจีนมักมีขนาดค่อนข้างใหญ่ เนื่องจากต้องใช้ทำกิจกรรมที่หลากหลาย นอกเหนือไปจากการประกอบอาหาร ครัวยังเป็นพื้นที่อบรมสั่งสอนและเลี้ยงดูบุตรของผู้เป็นแม่และผู้ใหญ่ในบ้าน โดยเฉพาะบุตรสาวที่ต้องหัดเรื่องงานบ้านงานเรือน และการทำอาหาร ครัวจีนบางหลังใช้เป็นพื้นที่อยู่ไฟและให้มนุตร์ของสตรีหลังคลอด เพื่อความสะดวกในการจัดการพื้นไฟ การทำความสะอาด และมีความเป็นส่วนตัว แสดงให้เห็นถึงการนำเอารูปแบบการดูแลสุขภาพแบบไทยมาใช้ในกลุ่มจีนลูกผสมร่วมกับการกินอาหารและยาจีน พื้นที่ภายในครัวจีนมีความเป็นส่วนตัวค่อนข้างสูง เนื่องจากมีเพียงเด็กและสตรีที่ใช้งานในช่วงเวลากลางวันจึงต้องมีความปลอดภัยและมิดชิดพอสมควร ในช่วงเวลาปกติพื้นที่ครัวใช้เป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจในช่วงเวลากลางวันของเหล่าแม่บ้าน สังเกตได้จากเครื่องเรือนจำพวกตั้งไม้ สำหรับใช้นั่งและนอนได้หลายคน อีกทั้งยังมีโต๊ะรับประทานอาหาร

สำหรับสมาชิกในบ้าน เกิดเป็นพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ภายในครอบครัว นอกจากนี้ยังมีการใช้ครัวสำหรับต้อนรับแขกคนสนิทและพบปะพูดคุยกันของเหล่าแม่บ้านที่อยู่บ้านใกล้เรือนเคียง (ภาพที่ 5) ทำให้ไปมาหาสู่แสดงความเอื้อเฟื้อต่อกันและยังเป็นการแลกเปลี่ยนข่าวสารในเรื่องต่างๆ เรือนครัวจึงเป็นพื้นที่ทางสังคมขนาดเล็กของชุมชนอีกด้วย

นอกจากประเด็นเรื่องการใช้งานเพื่อประกอบอาหารและกักตุนอาหาร รวมถึงพื้นที่ในมิติเชิงสังคม ครัวยังเป็นพื้นที่เชิงความเชื่อที่สะท้อนชุดความคิดทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี เนื่องจากชาวจีนให้ความสำคัญกับการเคารพธรรมชาติ จึงปรากฏการสร้างพื้นที่เฉพาะเพื่อเชื่อมโยงธรรมชาติและบ้านเข้าด้วยกัน โดยซ้อนทับความหมายของธรรมชาติเข้ากับความเชื่อเรื่องความอุดมสมบูรณ์และโชคลาภ ซึ่งเป็นดั่งกุศโลบายที่นำมาใช้ในบ้านเพื่อให้ผู้อยู่เกิดความสบายทั้งทางกายและทางใจ ดังเช่นการสร้างช่องฉิมแจ้ บ่อน้ำ และเตาไฟ ที่รวมเข้ากับการทำพิธีกรรมตามแบบจีน พื้นที่ครัวจีนตั้งหิ้งสำหรับบูชาเทพเจ้าเตาไฟซึ่งในภูเก็ตเรียกว่า จ้าวฮุ้นก้อง (ภาพที่ 6) เพื่อปกป้องรักษาอาคารบ้านเรือนจากอัคคีภัย เนื่องจากสมัยก่อนต้องใช้พื้นไฟในการหุงต้มอาหารทำให้มีโอกาสเกิดอัคคีภัย

ภาพที่ 6 ตำแหน่งหิ้งบูชาเทพเจ้าเตาไฟในพื้นที่ครัว ตามความเชื่อของชาวจีน ที่มา: อภากาศร์ วงศ์ลักษณ์พันธ์ (2562)

ได้ง่าย การตั้งหิ้งบูชาจึงเป็นเสมือนการเตือนสติและสร้างความระมัดระวังให้แก่ผู้ใช้ไฟ อีกทั้งยังช่วยในแง่ของจิตใจเรื่องการปกป้องรักษา ความอุดมสมบูรณ์ และสุขภาพที่ดีของคนในบ้าน ซึ่งพิธีกรรมถูกเชื่อมโยงเข้ากับส่วนเตาไฟและหิ้งบูชา ในแต่ละปีต้องมีการทำพิธีไหว้สงและรับเทวดา สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นกุศโลบายให้คนกลัวและละอายต่อการทำชั่วและตระหนักในการทำความดี โดยปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกลายเป็นประเพณีของชาวจีนลูกผสม

รูปแบบครัวจีนที่พบในภูเก็ตทั้งในบ้านเดี่ยวและตึกแถว อาจวิเคราะห์ได้ 3 ประเด็นหลัก คือ รูปทรงอาคาร องค์ประกอบอาคาร และพื้นที่ในอาคาร (ตารางที่ 1) ครัวทุกหลังมีตำแหน่งที่เชื่อมต่อกับส่วนพักอาศัย โดยส่วนมากมักตั้งอยู่บริเวณส่วนท้ายของบ้าน ยกเว้นหลัง SH-M 2 ที่มีการต่อเติมส่วนพักอาศัยถัดจากครัว ลักษณะโดยรวมของครัวจีนเป็นอาคารชั้นเดียวสร้างติดพื้น มีผนังปิดล้อมโดยมากใช้หลังคาจั่วโครงสร้างไม้ แต่ในครัวบางหลังที่สร้างในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 พบการทำหลังคาแบบคอนกรีตทดแทนหลังคาจั่วไม้แบบเดิม ในครัวทุกหลังมีการเว้นหลังคาเป็นช่องฉิมแจ้ สำหรับองค์ประกอบสำคัญที่พบได้ในครัวจีนภูเก็ตมี 4 ส่วน คือ ช่องฉิมแจ้ บ่อน้ำเตาไฟ และหิ้งสำหรับบูชาเทพเจ้าเตา แสดงให้เห็นถึงการตอบสนองต่อสภาพอากาศ การใช้งาน และความเชื่อองค์ประกอบครัวที่ขาดหายไปในช่วงหลัง คือ บ่อน้ำมีมูลเหตุมาจากข้อจำกัดของที่ตั้ง ส่วนหิ้งเทพเจ้าเตาได้ถูกลดทอนความสำคัญลงเพราะอิทธิพลวัฒนธรรมท้องถิ่น องค์ประกอบที่พบในครัวอาจมีครบทั้ง 4 ส่วน หรือมีเพียงบางองค์ประกอบ ก็สามารถบ่งชี้ถึงวัฒนธรรมจีนลูกผสมในพื้นที่ได้ โดยพิจารณาจากการใช้พื้นที่ครัวเพื่อตอบสนองต่อวิถีชีวิตร่วมด้วย พื้นที่ในครัวจีนถูกใช้ 3 ลักษณะ คือ เพื่อการประกอบอาหารและกักตุนอาหาร สังเกตได้จากองค์ประกอบในครัว ประกอบด้วยเตาไฟที่ก่อสร้างอย่างถาวรและภาชนะต่างๆ อีกทั้งมีการใช้ครัวเพื่อเป็นพื้นที่ทางสังคม ในการสร้างปฏิสัมพันธ์ ที่ดีกับคนในครอบครัวผ่านกิจกรรมต่างๆ ทั้งการรับประทานอาหาร การอบรมเลี้ยงดูเด็ก และการพักผ่อน รวมทั้งใช้เป็นพื้นที่

ปฏิสัมพันธ์กับบุคคลภายนอก เพื่อพบปะ แลกเปลี่ยน และพูดคุยในบางช่วงเวลา เนื่องจากการใช้งานทางสังคมเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ทำให้กิจกรรมที่เกิดขึ้นในครัวแต่ละบ้านมีลักษณะแตกต่างกันบ้างเล็กน้อย ภายในมีการเชื่อมโยงพื้นที่ทางความเชื่อเข้ากับองค์ประกอบภายในครัว ได้แก่ ช่องฉิมแจ้ บ่อน้ำ เตาไฟ และการตั้งหิ้งบูชาเทพเจ้าเตา โดยความเชื่อถูกถ่ายทอดผ่านประเพณีไหว้เทวดา พิธีกรรมบูชาเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเกิดขึ้นที่เตาไฟและหิ้งเทพเจ้าเตา มีการสร้างกุศโลบายโดยนำองค์ประกอบมาเชื่อมโยงกับความเชื่อที่เป็นทัศนคติเชิงบวกของชาวจีน เช่น ความเป็นสิริมงคล ความอุดมสมบูรณ์ เป็นต้น เกิดเป็นพื้นที่ทางความเชื่อ พบได้บริเวณช่องฉิมแจ้และบ่อน้ำ การซ้อนทับของพื้นที่ทางความเชื่อและการใช้งาน ส่งผลให้องค์ประกอบเหล่านี้ยังคงอยู่ในครัวจีนหลายๆ หลัง

การผสมผสานภูมิปัญญาจีนและไทยในพื้นที่ครัว

การอพยพย้ายถิ่นของกลุ่มชาวจีนย่อมนำเอาวัฒนธรรมเดิมของตนติดตัวมาอย่างพื้นที่ใหม่ ลักษณะดังกล่าวเรียกว่า สัมภาระทางวัฒนธรรม จึงมีการนำสัมภาระทางวัฒนธรรมจีนมาผสมกลมกลืนกับวัฒนธรรมพื้นถิ่น จนเกิดเป็นวัฒนธรรมใหม่ กระบวนการดังกล่าวมีทั้งการกลมกลืนโดยทางตรง เช่น การแต่งงานและมีทายาทระหว่างชาวจีนอพยพกับคนในท้องถิ่น และการกลมกลืนโดยทางอ้อม ผ่านการรับเอารูปแบบประเพณีและวิถีชีวิตของชนพื้นเมืองมาปรับเปลี่ยนให้เป็นที่ยอมรับ ในขณะที่ชุดความคิดแบบวัฒนธรรมจีนยังคงถูกหล่อหลอมผ่านการอบรม สั่งสอน และสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรมจีนลูกผสมจึงสะท้อนผ่านรูปแบบทางสถาปัตยกรรมหลายลักษณะ โดยเฉพาะพื้นที่ครัวเพื่อการประกอบอาหาร และการกักตุนอาหาร อีกทั้งมิติเชิงสังคม และมิติเชิงความเชื่อ แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามยุคสมัย แต่ยังคงปรากฏให้เห็นถึงรากฐานทางวัฒนธรรมและการใช้งานได้ถึงปัจจุบัน

ตารางที่ 1 รูปแบบครัวเรือนที่พบในบ้านเดี่ยวและตึกแถวในจังหวัดภูเก็ต

รูปแบบครัวเรือนเกิด			บ้านเดี่ยว				บ้านตึกแถว			
			H-M 1	H-K 1	H-K 2	H-K 3	SH-M 1	SH-M 2	SH-M 3	SH-M 4
รูปทรง	ตำแหน่ง	เชื่อมต่อกับส่วนพักอาศัย	/	/	/	/	/	/	/	/
		อยู่ส่วนท้ายบ้าน	/	/	/	/	/		/	/
	ลักษณะ	เรือนชั้นเดียวติดพื้น	/	/	/	/	/	/	/	/
		ผนังปิดล้อม	/	/	/	/	/	/	/	/
		หลังคาจั่ว	/	/	/	/		/	/	/
		เว้นหลังคาที่ช่องฉิมแจ้	/	/	/	/	/	/	/	/
องค์ประกอบ	ช่องฉิมแจ้		/	/	/	/	/	/	/	
	บ่อน้ำ		/		/		/	/	/	
	เตาไฟ		/	/	/	/	/	/	/	
	หิ้งเทพเจ้าเตา		/	/	/	/		/	/	
พื้นที่	ประกอบอาหารและกักตุนอาหาร	ประกอบอาหาร	/	/	/	/	/	/	/	
		เก็บอาหาร	/	/	/	/	/	/	/	
		เก็บน้ำฝน	/	/	/	/		/	/	
	สังคม	รับประทานอาหาร	/	/	/	/	/	/	/	
		อบรมและเลี้ยงเด็ก		/	/	/		/	/	
		พักผ่อน			/	/		/	/	
		พบปะ แลกเปลี่ยนพูดคุย	/	/	/	/	/	/	/	
	ความเชื่อ	ช่องฉิมแจ้		/	/	/	/	/	/	/
		บ่อน้ำ		/		/		/	/	/
		เตาไฟ		/	/	/	/	/	/	/
		หิ้งเทพเจ้าเตา		/	/	/	/		/	/

ที่มา: ภาภรณ์ วงศ์ลักษณ์พันธ์ (2562)

พื้นฐานในการสร้างครัวต้องคำนึงถึงการระบายอากาศ เพื่อสุขอนามัยที่ดีและความปลอดภัย การระบายอากาศที่เกิดขึ้นในพื้นที่ครัวจีนพบได้ 2 ลักษณะ คือ การระบายอากาศผ่านช่องเปิดที่ผนัง ด้วยข้อจำกัดของบ้านที่มีลักษณะเป็นตึกแถว จึงมีช่องระบายอากาศบริเวณส่วนบนของผนังที่เป็นระแนงยาวตลอดแนว ส่วนในบ้านเดี่ยวมีการเจาะช่องหน้าต่างครัวในระนาบผนังด้านข้าง ร่วมกับการเจาะช่องลมเป็นแนวยาวที่ผนังส่วนบน ช่วยในการถ่ายเทอากาศให้ดียิ่งขึ้น ลักษณะดังกล่าวคล้ายกับการเจาะช่องเปิดเพื่อระบายอากาศในเรือนพื้นดินในภาคใต้ของไทย แต่ครัวจีนต่างไปจากเรือนพื้นดินเดิม คือ มีการเว้นช่องระบายอากาศด้วยช่องฉิมแจ้ ซึ่งช่วยให้ผู้อยู่มีความสบายในการใช้งานพื้นที่ครัว เนื่องจากมีทั้งแสงแดดช่วยไล่ความชื้นและมีลมพัดผ่านตลอดทั้งวัน แม้มีประตูและหน้าต่างน้อย โดยมากบริเวณช่องฉิมแจ้ มีผนังปิดล้อมจนกลายเป็นพื้นที่ภายในอาคาร และมีการลดระดับพื้นให้ต่ำกว่าระดับพื้นปกติเล็กน้อยและเชื่อมต่อกับทางระบายน้ำ เพื่อป้องกันน้ำไหลเข้าสู่พื้นที่ภายในบ้าน ลักษณะดังกล่าวพบได้ในพื้นที่ครัวจีนทุกๆ หลังในพื้นที่จังหวัดภูเก็ต ในบางหลังพบการยกหลังคาจั่วขึ้นเป็น 2 ชั้น เพื่อช่วยระบายอากาศและควันไฟ การสร้างเฉยวเป็นแนวผนังเดี่ยวๆ ที่ช่องฉิมแจ้ เพื่อป้องกันน้ำฝนไม่ให้สาดเข้าสู่พื้นที่ในครัว โดยที่ส่วนด้านบนของเฉยวใช้นั่งและวางสิ่งของภายในครัว สิ่งเหล่านี้ต้องใช้ประสบการณ์ ในการแก้ปัญหาจนเกิดเป็นภูมิปัญญาที่เหมาะสมกับการใช้งานในพื้นที่

ลักษณะเตาไฟที่ใช้ในครัวจีนแตกต่างอย่างชัดเจนกับพื้นที่ครัวไทยซึ่งตั้งแม่เตาไฟติดพื้นเรือนที่ยกพื้นสูง แม่เตาไฟของไทยเป็นกระบะไม้อัดด้วยดินเพื่อเป็นฉนวนกันไฟ ภายในมีเตายกสูงขึ้นจากกระบะเพียงเล็กน้อยสำหรับใส่เชื้อเพลิงจำพวกไม้ฟืนหรือถ่าน ผู้ปรุงต้องนั่งทำอาหารบนพื้นเรือน แม่เตาไฟมีขนาดไม่ใหญ่มากนัก ต่างจากเตาไฟของครัวจีนซึ่งมีขนาดค่อนข้างใหญ่ยกสูงจากพื้น ก่อด้วยอิฐเพื่อความคงทนและแข็งแรง อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับการควบคุมไฟในเตา ซึ่งเป็นทักษะที่ชาวจีนมีมากกว่าชาวไทย สังเกตได้จากการสร้างช่องอากาศที่เตาไฟ เพื่อให้เชื้อเพลิงเผาผลาญ

ได้ดีและยาวนาน เตาไฟลักษณะนี้ผู้ปรุงต้องยืนทำอาหาร แสดงให้เห็นถึงค่านิยมและวัฒนธรรมการปรุงอาหารที่แตกต่างจากค่านิยมของไทยอย่างชัดเจน แต่ในครัวจีนในพื้นที่จังหวัดภูเก็ตพบการใช้ครกในการตำเครื่องเทศพริกแกง และทำอาหารประเภทน้ำพริกเช่นเดียวกับครัวไทย บ่งชี้ถึงการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างจีนและท้องถิ่น ผ่านกรรมวิธีและประเภทอาหารของกลุ่มจีนลูกผสม

ในสังคมจีนและสังคมไทย มีค่านิยมที่เหมือนกันอยู่ประการหนึ่ง คือ ลูกสาวมีค่าตั้งสมบัติ จึงต้องหวงแหวนไว้จนกว่าจะออกเรือน ค่านิยมดังกล่าวเห็นได้ชัดในพื้นที่ครัว ที่มีลักษณะปกปิด มิดชิด และอยู่ในส่วนในสุดของเรือน ในเรือนไทยคนภายนอกเข้าถึงได้ยากเนื่องจากเรือนยกพื้นสูง และถูกกำหนดทางเข้าออกโดยบันไดที่ใช้ขึ้นเรือน ทำให้คนในบ้านช่วยกันสอดส่องคนที่ไปมาหาสู่กับคนในเรือน เช่นเดียวกับค่านิยมของชาวจีนและกลุ่มชาวจีนลูกผสมที่บุตรสาวมักอยู่แต่เพียงในบ้านเพื่อจัดการงานบ้านและงานครัว พื้นที่ครัวจึงตั้งอยู่ส่วนในของบ้านเพื่อให้เข้าถึงได้ยาก มีการกันผนังโดยรอบ อีกทั้งยังเจาะช่องหน้าต่างไม่มากนัก และมีการใช้ลูกกรงเหล็กกันปิดในส่วนช่องหน้าต่าง เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ผู้หญิงและเด็กใช้ทำกิจกรรมต่างๆ ช่วงเวลากลางวันในขณะที่ผู้ชายออกไปทำงานนอกบ้าน ดังนั้น ครัวจึงต้องมีความปลอดภัยจากบุคคลภายนอก และเป็นพื้นที่ที่อยู่ในสายตาของผู้ใหญ่ ผู้ที่เข้าถึงพื้นที่ครัวได้จึงต้องมีความสนิทสนมกับเจ้าของบ้านเป็นอย่างดี

พื้นที่อัตลักษณ์ครัวจีน

วัฒนธรรมเกิดขึ้นมาจากความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีพของมนุษย์ โดยแสดงออกผ่านลักษณะ 2 ประการ คือ ด้านวัตถุ และด้านจิตใจ ทั้งสองลักษณะเกี่ยวเนื่องและเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน ถ่ายทอดผ่านวิถีชีวิต ความคิดความเชื่อ และงานศิลปะ ดังเช่นวัฒนธรรมจีนที่ยังคงดำรงอยู่ในหลายพื้นที่ทั่วโลก ในไทยก็ปรากฏลักษณะการรับเอาวัฒนธรรมจีนมา

ผสมผสานกับวัฒนธรรมไทย เกิดเป็นการแสดงออก รูปแบบต่างๆ แต่ลักษณะกายภาพที่บ่งชี้ให้เห็นถึงคุณค่า และความหมายทางวัฒนธรรมทั้งด้านวัตถุและจิตใจที่ น่าสนใจ คือ สถาปัตยกรรม คุณค่าเหล่านี้ประกอบไปด้วย หลายส่วนทั้งในระดับเมือง ชุมชน ไปจนถึงพื้นที่เล็กๆ ในเรือน

ครัวเป็นหน่วยย่อยขนาดเล็กของบ้านที่น่าสนใจ ซึ่ง แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ที่มีลักษณะเป็นรูปธรรมและ นามธรรม อัตลักษณ์ดังกล่าวจำเป็นต้องตอบสนองต่อการ ใช้งาน สภาพแวดล้อม ลักษณะสังคมในช่วงเวลา นั้นๆ และความเชื่อของกลุ่มวัฒนธรรมจีนลูกผสม ทำให้ เกิดความแตกต่างของครัวไปจากกลุ่มวัฒนธรรมอื่นๆ อัตลักษณ์ที่เกิดขึ้นในครัวจีนถูกถ่ายทอดผ่านสาม ลักษณะ คือ รูปทรงอาคาร องค์ประกอบภายใน และ พื้นที่ในมิติทางการใช้สอย พื้นที่ทางสังคม และพื้นที่ทาง ความเชื่อ ลักษณะดังกล่าวเป็นผลผลิตมาจากวิถีชีวิต วัฒนธรรม และความเชื่อ ที่บ่งชี้ถึงอัตลักษณ์ของกลุ่ม วัฒนธรรมจีนลูกผสม พบได้ในอาคารพักอาศัยทั้งใน บ้านเดี่ยวและตึกแถว ก่อเกิดเป็นรูปแบบที่มีแบบแผน ของครัวจีนภูเก็ต

การยอมรับในแบบแผนนำไปสู่การถ่ายทอดลักษณะ ทางกายภาพของครัวจีนภูเก็ตในกลุ่มชาวจีนลูกผสม ซ้อนทับด้วยคุณประโยชน์จากการใช้สอยพื้นที่ร่วมกับ ชุดความคิด ความเชื่อ และวัฒนธรรมตามแบบอย่าง ของจีนและท้องถิ่น จึงทำให้เข้าถึงและตอบสนองต่อ กลุ่มคนในวัฒนธรรมเดียวกันได้ไม่ยาก การสืบทอด รูปแบบและลักษณะครัวจีนจึงเชื่อมโยงเข้ากับเรื่องเล่า กุศโลบาย และความเชื่อในเชิงบวก เช่น ความอุดม สมบูรณ์ ความมั่งมี เป็นต้น ทิศนคติเชิงบวกนี้ส่งผลต่อ ผู้อยู่อาศัยทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ จึงทำให้เกิดการ ผลิตซ้ำของรูปทรง องค์ประกอบ และพื้นที่ในมิติต่างๆ ภายในครัวในลักษณะเช่นเดิม จนบางครั้งกลายเป็น ค่านิยมในการนิยามตนเองผ่านงานสถาปัตยกรรม แต่ หากวันใดวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของกลุ่มชาวจีนลูกผสม แปรเปลี่ยนไป ย่อมส่งผลกับการเพิ่มเติม ต่อยอด ลดทอน และสูญหายไปของอัตลักษณ์ในพื้นที่ครัวได้

เช่นเดียวกัน จึงกล่าวได้ว่าการคงอยู่ของอัตลักษณ์ที่เป็น รูปธรรมขึ้นอยู่กับคงอยู่ของวัฒนธรรมและวิถีชีวิต

สรุป

การอพยพย้ายถิ่นฐานของชาวจีนเข้ามาตั้งหลักปักฐาน ในพื้นที่ภูเก็ตตั้งแต่ครั้งอดีต ส่งผลให้เกิดการหลอมรวม วัฒนธรรมจีนที่มีความเข้มข้นกับวัฒนธรรมท้องถิ่น จนกลายเป็นวัฒนธรรมใหม่ของกลุ่มจีนลูกผสม เกิด อัตลักษณ์ในรูปแบบใหม่ที่มีลักษณะเป็นนามธรรมและ รูปธรรมความสัมพันธ์ของการเกิดอัตลักษณ์ดังกล่าว นำไปสู่ผลผลิตในรูปแบบต่างๆ รวมทั้งวัฒนธรรม ที่เกี่ยวข้องกับอาหารการกิน ลักษณะสังคม และ สถาปัตยกรรม

ในบ้านของกลุ่มชาวจีนภูเก็ต ทั้งตึกแถวและบ้านเดี่ยว มีการกำหนดตำแหน่งของครัวให้อยู่ส่วนหลังของบ้าน มีลักษณะเป็นเรือนติดพื้นต่อไปจากส่วนพักอาศัย หันทิศทางไปตามแกนของอาคารพักอาศัยที่มักหันออก สู่ถนน มีการกำหนดองค์ประกอบภายในครัวที่ชัดเจน คือ ช่องฉิมแจ้ บ่อน้ำ เต้าไฟ และหิ้งเทพเจ้าเตา การใช้ พื้นที่ภายในมี 3 ลักษณะ คือ ใช้ประกอบอาหารและ กักตุนอาหาร สร้างพื้นที่ในมิติเชิงสังคม โดยเฉพาะการ ครอบครองพื้นที่ โดยเพศหญิงที่มีนัยยะของการปกป้อง และหวงแหนครอบครัว และการสร้างพื้นที่กิจกรรมและ พบปะกันของเหล่าญาติมิตร ครัวถูกกำหนดให้มีพื้นที่ เชิงความเชื่อที่เป็นทิศนคติเชิงบวก ส่งผลต่อการสร้าง พื้นที่และการใช้องค์ประกอบบางประการมาสื่อสารถึง ความเชื่อของตน ภายใต้ข้อกำหนดในการใช้งาน ซึ่งล้วน สัมพันธ์กับรูปแบบทางวัฒนธรรมของกลุ่มจีนลูกผสมใน ภูเก็ต

นอกเหนือไปจากการใช้พื้นที่ภายในครัวแล้ว การกำหนด ลักษณะหรือรูปแบบทางกายภาพในครัวยังเกี่ยวข้องกับ ภูมิปัญญาจีนและภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เห็นได้ชัดเจนคือ การจัดการการระบายอากาศในพื้นที่ครัวจีนภูเก็ตที่มี 2 ลักษณะ คือ การระบายอากาศที่ระนาบผนัง และ

เว้นช่องฉิมแจ้ ประเด็นการจัดการเรื่องการควบคุมไฟ พบได้ในการสร้างช่องลมในเตาไฟแบบจีน เป็นลักษณะเด่นของชาวจีนที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ และยังคงใช้งานแม้มีการตั้งถิ่นฐานในดินแดนใหม่ พบการตั้งเตาไฟให้อยู่ใกล้กับช่องฉิมแจ้และบ่อน้ำ ภูมิปัญญาเหล่านี้ผลิตขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาในการใช้งาน ให้สอดคล้องกับภูมิประเทศและภูมิอากาศแบบร้อนชื้น นอกจากนี้พื้นที่ครัวจีนที่ปกปิดมิดชิด และมีเครื่องป้องกัน จากบุคคลภายนอก แสดงให้เห็นถึงค่านิยมเรื่อง การหวงลูกสาวและการปกป้องสมาชิกในครอบครัว เป็น ภูมิปัญญาทางสังคมที่สอดคล้องกันทั้งในวัฒนธรรมจีน และไทย

บรรณานุกรม

กุสุมา ภูใหญ่. “กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ : มุมมองจิต วิเคราะห์และสังคมนศาสตร์.” สืบค้น 18 มิถุนายน 2562. http://kusumakooyai.blogspot.com/2013/04/blog-post_5.html.

ณัฐพงศ์ รักงาม. “แนวคิดอัตลักษณ์ท้องถิ่นภายใต้บริบทการ เปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์.” *วารสารวิทยาลัยสงฆ์ นครลำปาง* 5, 2 (2559): 62-74.

เล บาส, ทอม. *จินตอนใต้*. แปลโดย พวงนิล คำปึงสู. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หน้าต่างสู่โลกกว้าง, 2552.

นิลมล ขมหวาน. “การศึกษาอัตลักษณ์ชุมชนตลาดโบราณ บางพลี จังหวัดสมุทรปราการ.” *สารอาศรมวัฒนธรรม วลัยลักษณ์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์* 14, 1 (ตุลาคม 2556-มีนาคม 2557): 125-144.

เปลื้อง ณ นคร. “พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542.” สืบค้น 29 ตุลาคม 2559. <http://dictionary.sanook.com/search/dict-th-th-royal-institute#dict-th-th-pleang>.

พรพรรณ ทองตัน. *จากนานามาลยรัฐ สู่มาเลเชียและ สิงคโปร์ในปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2558.

ราชบัณฑิตยสถาน. *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ: นานามีบุ๊กพับลิเคชันส์, 2556.

ศักราช ฟ้าขาว. *การเปลี่ยนแปลงและการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน*. แม่ฮ่องสอน: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, 2553.

ศุภิมา นฤมล วงศ์สุภาพ. *สาวใยตระกูลงานทวิ แลวิถีและพลังมังกรใต้*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.), 2544.

สุดารา สุจฉายา, บรรณาธิการ. *ภูเก็ต*. กรุงเทพฯ: สารคดี, 2543.

อภิญา เพ็ญฟูสกุล. *อัตลักษณ์ การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2546.

อินทรีรา พงษ์นาคและศุภกรณ์ ดิษฐพันธ์. “อัตลักษณ์ชุมชน เมืองโบราณอุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี” *วารสาร Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และศิลปะ* 8, 3 (กันยายน-ธันวาคม 2558): 511-253.

Edwards, B., editor. *Courtyard Housing Past, Present and Future*. Abingdon: Taylor & Francis Group, 2006.

Knapp, R.G. *China's Vernacular Architecture House Form and Culture*. Honolulu: University of Hawai'i, 1989.

—————. *China's Old Dwelling*. Honolulu: University of Hawai'i, 2000.

Knapp, R.G., Lo, Kai-Yin and Ho, Puay-peng. *Living Heritage Vernacular Environment in China*. Hong Kong: Yungmingtang, 1999.

Rapoport, A. *House Form and Culture*. Englewood Cliffs, NJ.: Prentice-Hall, 1969.

Sinclair Kevin. *Culture Shock A Guide to Customs and Etiquette*. Hong Kong: Graphic Art Center Publishing Company, 1994.

Vaughan, J.D. *The Manners and Customs of the Chinese of the Straits Settlement*. Singapore: Oxford in Asia Paperback, 1974.